

## บทที่ 2

### แนวคิดและทฤษฎี

งานวิจัยฉบับนี้ พยายามศึกษาและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการประกอบสร้างอัตลักษณ์ผู้หญิงลาว (Lao women identity) ตามแนวคิดของรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป. ลาว) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2554) ซึ่งการประกอบสร้างอัตลักษณ์ดังกล่าว ได้ส่งผลเป็นอย่างมากต่อระบบคิด จิตสำนึก พฤติกรรมและระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางเพศภาวะ (Gender power relation) ที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงลาว

ดังนั้น เพื่อทำความเข้าใจถึงการประกอบสร้างอัตลักษณ์ผู้หญิงลาว (Lao women identity) ดังกล่าว ที่ส่งผลต่อกระบวนการครอบครองและควบคุมพื้นที่ภายในอาณาเขตของรัฐ โดยสร้างความหมายใหม่ให้กับผู้หญิงลาวและเพื่อเป็นการสร้างกรอบคิดในการทำงานวิจัยชิ้นนี้ที่มีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างความหมายหรือการนิยามอัตลักษณ์ของผู้หญิงลาว โดยรัฐบาลลาวตั้งแต่ปี ค.ศ. 2518 จนถึงปัจจุบัน วิทยานิพนธ์นี้ ได้นำแนวความคิดทางวิชาการหลายประการมาใช้ดังรายละเอียดต่อไปนี้

#### 2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

##### 2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ (Identity)

Kathryn Woodward (1997) ได้กล่าวเอาไว้ว่า อัตลักษณ์ (Identity) หมายถึง สิ่งที่ทำให้เรารู้ตัวตนเองว่า “เราคือใคร” และจะดำเนินความสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ตลอดจนโลกที่แวดล้อมตัวเราอยู่อย่างไร อัตลักษณ์คือ สิ่งที่กำหนดแนวทางให้กับเรา เป็นสิ่งที่บ่งบอกว่า ใครเป็นพวกเดียวกับเราและใครแตกต่างจากเรา โดยส่วนใหญ่แล้วอัตลักษณ์จะถูกกำหนดโดยความแตกต่าง ซึ่งอาจจะมองเห็นในลักษณะการแบ่งแยกออกจากกัน เช่น อัตลักษณ์ในรูปแบบของความแตกต่าง ระหว่างชนชาติ ศาสนา ความเชื่อ โดยมากแล้วอัตลักษณ์ถูกสร้างขึ้นผ่านการมีลักษณะที่ตรงกันข้ามกัน เช่น ผู้หญิง-ผู้ชาย ขาว-ดำ เป็นต้น (นันทา วีรวิทยานุกูล, 2543: 280)

จากการนิยามความหมายของอัตลักษณ์ดังกล่าว ได้กลายเป็นปัจจัยหนึ่งในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดเรื่อง “อัตลักษณ์” (Identity) อย่างเช่นการที่จะทำความเข้าใจเกี่ยวกับอัตลักษณ์

ของผู้หญิงลาว ซึ่งเป็นประเด็นหลักในการศึกษาครั้งนี้ที่มีความเกี่ยวข้องกับความหลากหลายและซับซ้อนของอัตลักษณ์ (Multi identity) ไม่ว่าจะเป็นอัตลักษณ์ทางเพศ (Gender identity) อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Ethnicity identity) และอัตลักษณ์ที่แสดงถึงลักษณะเฉพาะของชาติ (National identity) ซึ่งอัตลักษณ์ดังกล่าวเหล่านี้ ได้ซ้อนทับกันอยู่ในอัตลักษณ์ของผู้หญิงลาวและไม่สามารถแยกออกจากกันอย่างเด็ดขาดได้

### 2.1.2 อัตลักษณ์ทางเพศ (Gender identity)

วิธีคิดที่ครอบงำความคิดของผู้คนในสังคมมาอย่างช้านานคือ ความเข้าใจที่ว่า ความเป็นเพศเป็นเรื่อง “ธรรมชาติ” ซึ่งแนวคิดดังกล่าวได้นำมาสู่การกำหนดบทบาท หน้าตาและความคาดหวังต่างๆ ทางสังคมที่แตกต่างกันระหว่างเพศหญิงและเพศชาย ฉะนั้น แนวคิดดังกล่าว จึงเป็นสิ่งที่เหมาะสมแล้วที่ฐานะของผู้หญิงจะด้อยกว่าผู้ชายทั้งในครอบครัวและในสังคม โดยมีความชอบธรรมอันเกิดจากการประพฤติปฏิบัติกันจนเป็นธรรมเนียมประเพณีนับเป็นศตวรรษ (กาญจนา แก้วเทพ, 2535: 12) เมื่อเกิดมาเป็นผู้หญิงแล้วก็ต้องเป็นผู้หญิงตลอดไป ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ และการแสดงออกซึ่งความเป็นผู้หญิงก็คือ ความอ่อนโยน อ่อนไหว ทำอะไรตามสัญชาตญาณ ในขณะที่ผู้ชายคือ ความเข้มแข็ง มีเหตุผล มีความก้าวร้าว มีความสามารถในการควบคุมอารมณ์เป็นต้น (Tong, 1997 อ้างใน วารุณี ภูริสินสิทธิ์, 2545) ซึ่งสิ่งเหล่านี้กลายมาเป็นลักษณะประจำเพศหรือเป็นอัตลักษณ์ทางเพศ (Gender identity)

ความแตกต่างระหว่างเพศหญิงและเพศชายทางสรีระได้นำไปสู่ความเชื่อที่ว่า ผู้หญิงและผู้ชายมีความแตกต่างกันในทางอื่นๆ ด้วย ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องสติปัญญา ความสามารถ ความถนัด จิตใจ และอารมณ์ ความเชื่อเช่นนี้ได้มีมาเป็นเวลานานนับพันปี ความแตกต่างดังกล่าวมักถูกมองว่าเป็นความแตกต่างที่มีมา “ตามธรรมชาติ” ซึ่งหมายความว่า ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ การเชื่อที่ว่าผู้หญิงมีความแตกต่างจากผู้ชายได้นำไปสู่สถานะของผู้หญิงที่ด้อยกว่าผู้ชาย เช่น ความเชื่อที่ว่าผู้หญิงเป็นเพศที่ไม่มีเหตุผล ชอบใช้อารมณ์ ซึ่งสิ่งดังกล่าวได้นำไปสู่การที่สังคมไม่ยอมรับผู้หญิงให้เป็นผู้นำเพราะมีคุณสมบัติทางเพศที่ไม่เหมาะสม (วารุณี ภูริสินสิทธิ์, 2545)

อย่างไรก็ตาม วิธีคิดดังกล่าวถูกตอบโต้จากนักสตรีนิยมจำนวนหนึ่งที่ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดดังกล่าว ตัวอย่างเช่น ผลงานทางด้านวิชาการของ มาร์กาเรต มีด (Margaret Mead) ได้แสดงให้เห็นแล้วว่า “ลักษณะหรืออัตลักษณ์ทางเพศ” ไม่ได้เกิดมาจากตัวกำหนดทางชีวภาพ หากเกิดมาจากความแตกต่างระหว่างทางวัฒนธรรม ในสังคมที่มีโครงสร้างวัฒนธรรมที่ต่างกัน บทบาทและลักษณะของความเป็นหญิงและความเป็นชายย่อมแตกต่างกัน และความเป็นหญิงและความเป็นชายในอดีตก็แตกต่างจากสถานะที่ปรากฏให้เห็นในสังคมปัจจุบันด้วย (Saffioti, 1978) ฉะนั้น การใช้ข้ออ้างเรื่อง “ธรรมชาติ” มาเอาเปรียบผู้หญิงนี้ก็มิใช่ปัญหาเรื่อง “ธรรมชาติ” ที่กำหนดมาให้เป็น

เช่นนั้น หากแต่เป็นปัญญาเรื่อง “การเมือง” หรือเป็นเรื่องของการแสวงหาอำนาจของเพศชาย (กาญจนา แก้วเทพ, 2535: 23)

ดังนั้น มโนทัศน์เรื่อง “เพศ” จึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “เพศ” ในความหมายของนักสตรีนิยมอเมริกัน-อังกฤษ ที่ใช้เพื่อบ่งบอกความแตกต่างระหว่าง “เพศ” (Sex) กับ “เพศภาวะ” (Gender) โดยมีนัยว่า เพศ (Sex) เป็นการจัดประเภทตามชีววิทยา ส่วนเพศภาวะ (Gender) นั้นเป็นเพศที่ถูกสร้างขึ้นทางสังคม (Socially constructed) แต่นักสตรีนิยมที่ได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalysis) ได้แย้งว่า ทั้งอัตลักษณ์ทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศภาวะ (Sex and gender identity) ต่างเกี่ยวพันกันอย่างแยกไม่ออก ดังนั้น อัตลักษณ์ทางเพศ (Gender identity) จึงเป็นประเด็นสำคัญมหาศาลประเด็นหนึ่งในยุโรปและสหรัฐอเมริกา และอีกมากมายหลายประเทศในปัจจุบัน (ฉลาดชาย รมิตานนท์, 2545: 7)

ความเป็นเพศหรือเพศภาวะ (Gender) นั้นหมายถึง ระบบทางวัฒนธรรม (social constructed) ที่อธิบายความเป็นหญิงและความเป็นชายที่ถูกสร้างขึ้นจากวัฒนธรรมและระบบสัญลักษณ์ (symbolic) ผ่านการผลิตซ้ำ (reproduce) ดังนั้น เพศภาวะก็คือ สิ่งที่ถูกสร้างขึ้นจากประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม (ปราณี วงษ์เทศ, 2549: 9)

อาจจะกล่าวโดยสรุปได้ว่า อัตลักษณ์ทางเพศ (Gender identity) ทำให้คนรับรู้ว่าเป็น “คนคือผู้หญิงหรือผู้ชาย” และทำให้รับรู้ด้วยว่า ควรจะดำเนินชีวิตและดำเนินความสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ รอบตัว อย่างไร ดังนั้น อัตลักษณ์ทางเพศจึงส่งผลเป็นอย่างมากต่อการดำเนินชีวิตและการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างชายและหญิงในสังคม

### 2.1.3 อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Ethnic identity)

ในงานศึกษาของ Weber (1979) นักมานุษยวิทยาและสังคมวิทยาชาวเยอรมัน ชี้ให้เห็นว่า อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Ethnic identity) เป็นแหล่งที่มาของการกระทำทางสังคมและความสัมพันธ์เชิงอำนาจของมนุษย์ที่สำคัญแหล่งหนึ่ง เช่นเดียวกับเหตุผลในระดับกฎหมาย ความศักดิ์สิทธิ์ของขนบธรรมเนียมประเพณี หรือคุณสมบัติเฉพาะบุคคล โดยให้ความสำคัญเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ว่าอยู่ที่ “สำนึกหรือความรู้สึกในความเหมือนกัน” (sentiments of likeness) และอัตลักษณ์แบบเหมารวม (presumed identity) การเป็นสมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการสืบสายเลือดในทางพันธุกรรมเหมือนกับเครือญาติ แต่เน้นสำนึกที่มีต่อกลุ่มและความเชื่อที่มีต่ออัตลักษณ์และสัญลักษณ์บางอย่างที่คนแต่ละกลุ่มเหมารวมเอาว่าเป็นลักษณะเฉพาะของตน ที่ฝังแน่นในสำนึกของสมาชิกแต่ละคนมาตั้งแต่เกิด (สุริยา สมุทคุปต์ และ พัฒนา กิตติอาษา, 2544: 20)

Max Weber ยังอธิบายต่อไปว่า กำเนิดของสำนึกในเรื่องชาติพันธุ์มีพื้นฐานมาจากชุมชนทางการเมือง โดยเฉพาะพัฒนาการของรัฐชาติสมัยใหม่ โดยให้รายละเอียดเกี่ยวกับกระบวนการเกิดรัฐชาติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์อย่างละเอียดว่า ชาติพันธุ์หมายถึงความเชื่อสำนึกและอารมณ์ความรู้สึกเกี่ยวกับชาตวิงศ์ที่คนกลุ่มหนึ่งมีอยู่ร่วมกัน กลุ่มคนที่เชื่อในชาตวิงศ์อันเดียวกันเพราะความเหมือนกันทางรูปพรรณสัณฐาน ประเพณีหรือความทรงจำเกี่ยวกับความยากลำบากหรือโศกนาฏกรรมที่เกิดขึ้นกับบรรพบุรุษในระหว่างการย้ายถิ่นฐานหรือการตกเป็นเมืองขึ้นของคนกลุ่มอื่นหรือประเทศอื่น อัตลักษณ์หรือตัวตนร่วมกันเหล่านั้นไม่จำเป็นว่าจะต้องมีหลักฐานยืนยันอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ แต่เป็นอัตลักษณ์ที่สมาชิกกลุ่มชาติพันธุ์เชื่อและยอมรับร่วมกัน เป็นอัตลักษณ์ที่ทุกคนเหมารวมเอาว่า มีอยู่จริงหรือเหมือนกันจริง โดยไม่จำเป็นที่จะต้องพิสูจน์ (สุริยา สมุทคุปต์ และ พัฒนา กิตติอาษา, 2544: 21)

ดังนั้น อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Ethnic identity) จึงหมายถึงสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นด้วยระบบการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม ในสังคมแต่ละแห่ง อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ เป็นเรื่องของการนิยามตัวเอง ควบคู่ไปกับการถูกนิยามด้วยคนอื่น อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์มีชีวิตเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง ถูกสร้างขึ้น ถูกลืมและถูกทำให้เลือนหายไปจากความทรงจำสลับไปกับการถูกทำลายล้างและกดบังคับ อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์มีที่ตั้งอยู่ในระบบความคิด ระบบการให้ความหมาย และระบบสัญลักษณ์ของแต่ละสังคม คนเราเรียนรู้และทำความเข้าใจอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ผ่านกระบวนการอบรมสั่งสอน โดยสถาบันครอบครัวและสถาบันอื่นๆ ในสังคม ในขณะที่เดียวกันก็เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ในการติดต่อสัมพันธ์กับคนกลุ่มอื่นๆ นอกอาณาบริเวณของกลุ่มชาติพันธุ์ (อ้างแล้วหน้า 7)

ดังนั้น อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Ethnic identity) ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งที่ถูกสร้างขึ้น โดยพิจารณาผ่านสัญลักษณ์ต่างๆ เช่น พิธีกรรมทางศาสนา การแต่งกาย ภาษา อาหารการกิน อาชีพ หรือวิถีชีวิตอื่นๆ ที่สร้างความเป็นตัวของตัวเองและบ่งบอกถึงความเหมือนของสมาชิกกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน ขณะเดียวกันอัตลักษณ์สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องแบ่งแยก “พวกเรา” ออกจาก “พวกเขา” อัตลักษณ์ไม่ใช่ผลผลิตที่ได้รับการสืบทอดมาจากอดีต แต่เป็นการสร้างขึ้นใหม่และตีความหมายใหม่โดยใช้อุดมคติเป็นพื้นฐานอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์จะมีรูปร่างหน้าตาเป็นอย่างไรย่อมแยกไม่ออกจากสภาพความเป็นอยู่และวิถีชีวิตทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมของสมาชิกกลุ่มชาติพันธุ์นั้นในช่วงเวลานั้น (อ้างแล้ว หน้า 9)

#### 2.1.4 อัตลักษณ์ชาติ (National Identity)

“ชาติ” ใน “พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542” ได้นิยามศัพท์ดังกล่าวนี้เอาไว้ว่า เป็นประเทศ ประชาชนที่เป็นพลเมืองของประเทศ กลุ่มชนที่มีความรู้สึกในเรื่องชาติ

ศาสนา ภาษา ประวัติศาสตร์ ความเป็นมา ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมอย่างเดี่ยวหรืออยู่ในการปกครองของรัฐบาลลาว

สมเกียรติ วันทะนะ (2544) ได้กล่าวไว้ว่า “ชาติ” เป็นคำที่ปรากฏเมื่อหลังการปฏิวัติฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 คำว่า “ชาติ” จึงมีความหมายถึง องค์รวมของประชาชน ซึ่งมีลักษณะเฉพาะตัวที่แตกต่างจากองค์รวมอื่นๆ ชาติถูกมองว่าเป็นบุคคลขนาดใหญ่คนหนึ่ง (Single person) ซึ่งมีเจตน์จำนงเดี่ยว (a single will) มีเป้าประสงค์ร่วมเป็นหนึ่งเดียว (Single common purpose) และที่สำคัญคือ เป็นที่มาของอำนาจอธิปไตย ฉะนั้น เมื่อกล่าวถึง “ชาติ” ในฐานะที่เป็นองค์รวมดังที่ได้กล่าวมาก่อนหน้านี้แล้ว เราสามารถพิจารณาได้ว่า

ชาติ ในทางวัฒนธรรม (Cultural nation state) หมายถึง การมองหาเอกลักษณ์หรืออัตชาติ” อย่างน้อยมี 3 อย่างด้วยกัน ดังมีรายละเอียด

อัตลักษณ์ (Identity) ของกลุ่มคนหนึ่งๆ โดยดูที่เชื้อสาย เผ่าพันธุ์ หรือวัฒนธรรมของพวกเขา อันได้แก่ ภาษา (Language) ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต ซึ่งแสดงให้เห็นว่า บุคคลหรือกลุ่มหนึ่งๆ มีความแตกต่างไปจากบุคคลหรือกลุ่มอื่นๆ (กิตยุตม์, 2551: 5)

ชาติในทางการเมือง (Political national state) หมายถึง คนหรือกลุ่มคนที่สิทธิเสรีภาพของปัจเจกผูกพันกันโดยถือเกณฑ์ของการเป็นพลเมือง (Citizen) ของหน่วย (Unit) หรือสังคมการเมืองเดียวกัน แต่ละคนย่อมมีส่วนในอำนาจอธิปไตย ซึ่งเป็นแนวความคิดเรื่องเจตน์จำนงทั่วไป (General will) มีความสำคัญมหาศาลในการปลุกระดมมวลชนช่วงการปฏิวัติฝรั่งเศส ค. ศ 1789 ส่งผลให้มีการพัฒนาแนวความคิดทางการเมืองจนถึงปัจจุบัน

ชาติในทางจิตวิทยา (Psychology nation) หมายถึง ความรักในปิตุภูมิ (Patriotism) หรือดินแดนที่เป็นของผู้ให้กำเนิด ความรักปิตุภูมิหรือบ้านเกิดเมืองนอน เป็นความผูกพันทางจิตใจที่บุคคลมีต่อสถานที่เกิดและเจริญเติบโตขึ้นมา มีความผูกพันทางจิตใจ (Psychology attachment) ดังกล่าวนี้อถือว่าเป็นเรื่องปกติที่บุคคลย่อมผูกพันกับสถานที่ที่ตนเองคุ้นเคยทำให้เกิดความสบายใจและความรู้สึกปลอดภัย ความรักในปิตุภูมิ หรือบ้านเกิดเมืองนอนจึงเป็นสิ่งที่มาก่อนความรู้สึกหรืออุดมการณ์ชาตินิยม (สมเกียรติ วันทะนะ, 2544: 71-73)

นอกจากนี้ “ชาติ” ยังหมายถึง อุดมการณ์ทางการเมือง (Political ideology) ประเภทหนึ่งที่มนุษย์สร้างหรือประดิษฐ์ขึ้น (Constructed) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ชนชั้นนำทางการเมือง (Political elite) ของประเทศใดประเทศหนึ่ง โดยทั่วไปแล้ว นักวิชาการส่วนใหญ่ลงความเห็นว่า “ชาติ” ก็คือ “รัฐชาติ” ก็คือล้วนเป็นสิ่งประดิษฐ์ทางสังคม (Social constructed) เป็นสิ่งที่ถูกจินตนาการ (Imagination) ขึ้นมาใหม่ในช่วงระยะเวลาเพียง 200 กว่าปีที่ผ่านมา (ธีรยุทธ บุญมี, 2546: 31-32)

จากแนวคิดที่นิยามว่า “ชาติเป็นชุมชนจินตนาการ” ที่เกิดจากการประดิษฐ์ (Constructed) ของการสื่อสารรูปแบบใหม่ขึ้นมา เช่น Karl Deutsch (1966) และ Benedict Anderson (1983) (อ้างใน ชีรยุทธ บุญมี; 2547:44) ได้ให้แนวคิดที่คล้ายกันว่า การติดต่อสื่อสาร มีบทบาทสำคัญต่อการกำเนิดของชาติและชาตินิยม ซึ่งชาติเกิดขึ้นได้โดยการก่อตัวของระบบสื่อสารที่ซับซ้อน เช่น ภาษา (Standard code) หรือระบบเสริม (Auxiliary codes) อื่นๆ เช่น ตัวเลข ขนบธรรมเนียม ประเพณี สัญลักษณ์ ห้อยสมุด อนุสาวรีย์ แสตมป์ ป้ายบอกสถานที่ รหัส และระบบสื่อสาร ทั้งหมดนี้ต้องเชื่อมโยงและเสริม (complementary) ซึ่งกันและกัน จึงทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพขยายตัวกว้างขวางในหมู่สมาชิก การสื่อสารที่ครอบคลุมประเด็นสำคัญต่างๆ ได้กว้างขวาง ระบบสื่อสารเดียวกันนี้ สามารถรับรู้ถึงประสบการณ์ ความรู้สึกเชิงประวัติศาสตร์ การมีชะตากรรมร่วมกันถือว่า ความเป็นชาติ คือการช่วยให้คนผูกพันกันจากภายใน ด้วยประสิทธิภาพใหม่ of ระบบสื่อสารนี้ การเป็นสมาชิกของชาติจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อสมาชิกของชาติแสวงหาเรียนรู้ ฝึกฝน อบรม มีความสามารถในการใช้ระบบการสื่อสารนี้

แม้ว่าแนวความคิดเกี่ยวกับชาติที่กล่าวมาข้างต้นนี้จะเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง แต่ก็มีความคิดที่แตกต่างออกไป เช่น นักทฤษฎีในสาย Primordialist ที่เห็นว่า มนุษย์กลุ่มต่างๆ มักมีรากฐานทางชาติพันธุ์และสัญลักษณ์ ที่สืบเนื่องมายาวนาน และเมื่อมาถึงศตวรรษที่ 18 รากฐานทางชาติพันธุ์และสัญลักษณ์นี้ก็ได้ถูกนำมาใช้สร้างอุดมการณ์ชาตินิยมขึ้น Clifford Geertz (อ้างใน ชีรยุทธ บุญมี, 2546) ถือได้ว่าเป็นนักวิชาการคนแรกๆ ที่ได้พูดถึงรากเหง้านี้ ซึ่งถือได้เป็นลักษณะประจำชาติหรืออัตลักษณ์ประจำชาติ (National identity) นั่นเอง รากเหง้าเหล่านี้เป็นเงื่อนไขของการเกิดรัฐต่างๆ อันได้แก่ 1) การสืบสายเลือดเดียวกัน 2) เผ่าพันธุ์หรือชาติพันธุ์ 3) ภาษา 4) ศาสนา 5) พื้นแผ่นดินถิ่นฐานและ 6) การมีขนบธรรมเนียมประเพณีหรือวัฒนธรรมร่วมกัน

ในทัศนะของผู้ที่มีความคิดเกี่ยวกับ “ชาติ” ว่ามีรากฐานทางชาติพันธุ์และสัญลักษณ์ที่สืบเนื่องมายาวนานนี้ “ชาติ” เป็นสิ่งที่มีมาเก่าแก่และไม่ได้เป็นผลผลิตของการปฏิวัติอุตสาหกรรม และไม่ได้เป็นผลผลิตของความทันสมัยใหม่แต่อย่างใด นอกจากนี้ Geertz ยังถือว่า คนทั่วไปมักถือเอาความผูกพันเหล่านี้ เป็นสิ่งดำรงอยู่หรือติดตัวมาแต่แรก ทุกคนในโลกปัจจุบันเกิดมาล้วนแต่มีความเป็นชาติใดชาติหนึ่งติดตัวมาและมีลักษณะถูกบังคับให้เรากล้วยตาม ความรู้สึกผูกพันของเราต่อสิ่งเหล่านี้จึงมีตั้งแต่ความขมขื่น ชื่นชม สูงส่ง จนกระทั่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งการมองความผูกพันดังกล่าวคล้ายกับว่าเป็น “รากฐานแห่งจิตสำนึกทางสังคม และเป็นกรอบที่เราจะรู้สึกและความรับรู้โลกภายนอกให้แก่เรา” ซึ่งเรียกความรู้สึกนี้ว่า ความผูกพันแบบเก่าแก่โบราณ (primordial)

งานของ แอนโทนี สมิธ (สุเทพ สุนทรเกสัช, 2548) มองว่า ก่อนสมัยใหม่หรือแม้แต่ใน โลกสมัยโบราณ (Primordial) มีความคิดที่คล้ายคลึงกันอย่างมากกับความคิดสมัยใหม่เกี่ยวกับอัต

ลักษณะประจำชาติ (National identity) หรือลักษณะประจำชาติ (National character) สมิธิ ได้อธิบายในการศึกษาของเขาว่า มิติหรือองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดลักษณะประจำชาติ (National identity) หรือ อัตลักษณ์ประจำชาติ มีดังต่อไปนี้

1) การมีชื่อร่วมกัน (Collective name ) เป็นสิ่งหนึ่งที่ใช้กำหนดอัตลักษณ์ของประชาคมทางชาติพันธุ์ (Ethnic identity) การยอมรับอัตลักษณ์ดังกล่าวถือได้ว่าเป็นตัวแทนหรือสัญลักษณ์ของดินแดนที่พวกเขาอาศัยอยู่มาช้านาน ทำให้ประเทศที่มีหลายเชื้อชาติ การระบุสัญชาติในทะเบียนสำมะโนครัวจึงเป็นสิ่งจำเป็น

2) ตำนานปรัมปราเกี่ยวกับกำเนิดและการสืบเชื้อสายร่วมกัน (Myth of original and descent) ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของความหมายพื้นฐาน ความสำนึก และความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ ใช้เป็นตัวกำหนดถิ่นฐานร่วมกัน (Collective location) อีกทั้งยังทำหน้าที่เป็นกฎบัตร (Charter) ที่อธิบายถึงการกำเนิด การเติบโต ชะตากรรมของประชาคม และสำนึกความเชื่อที่ว่า มีบรรพบุรุษความเป็นมาร่วมกัน

3) การมีประวัติศาสตร์ร่วมกัน (Shared history) ประชาคมทางชาติพันธุ์จะไม่มี ความหมาย ถ้าไม่ใช่ประชาคมในประวัติศาสตร์ที่สร้างจากความทรงจำและความสำนึกร่วมกัน จนรู้สึกว่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยแต่ละช่วงอายุจะเพิ่มประสบการณ์ของส่วนรวมเข้าไป ขณะเดียวกันก็เป็นการกำหนดประชากรในแง่ของประสบการณ์ที่มีความต่อเนื่องทางกาลเวลา เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้เห็นประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ของพวกเขา กล่าวอีกนัยหนึ่ง ประวัติศาสตร์ที่ผ่านมามักก่อให้เกิดรูปแบบด้านประสบการณ์ที่จะเป็นแนวทางและตัวแบบในการตีความของชนรุ่นหลัง

4) การมีวัฒนธรรมร่วมกัน (Collective culture) ประชาคมชาติพันธุ์ก็อาจจะอาศัยลักษณะสำคัญของ “วัฒนธรรม” เป็นแบบแผนของความเหมือนหรือความต่าง ซึ่งนอกจากจะทำให้ประชาคมมีความผูกพันกันแล้ว ยังทำให้แตกต่างจากกลุ่มอื่นอีกด้วย

5) การมีอาณาเขตร่วมกัน ประชาคมทางชาติพันธุ์จะมีความสัมพันธ์ทางสถานที่หรืออาณาเขต (Territory) ที่สมาชิกอ้างว่าเป็นพวกเขา สมาชิกทางชาติพันธุ์อาจจะอาศัยอยู่ภายในหรือมีความเกี่ยวพันกับเขตแดน ซึ่งอาจจะเป็นเพียงความทรงจำ พลังประชาคมทางชาติพันธุ์ไม่จำเป็นต้องเป็นเจ้าของ “เขตแดน” ทางกายภาพ แต่สิ่งที่ถือว่า มีความสำคัญก็คือ การมีศูนย์กลางภูมิศาสตร์ในเชิงสัญลักษณ์

6) ความสำนึกในความเป็นหนึ่งเดียว ประชาคมทางชาติพันธุ์ไม่ใช่เป็นเพียงประชากรประเภทหนึ่งที่มีความเกี่ยวพันกับชื่อ การสืบเชื้อสาย ตำนานปรัมปรา ประวัติศาสตร์

วัฒนธรรม และเขตแดนร่วมกันเท่านั้น แต่จะต้องเป็นประชาคมที่มีความสำนึกแน่ชัดเกี่ยวกับอัตลักษณ์และความเป็นหนึ่งเดียวกัน โดยมีการแสดงออกเป็นสถาบันถึงความเอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์

ส่วน Ernest Gellner (1983) (อ้างใน กิตยุมม์ กิตติขจรสกุล, 2551:16) ได้นิยามชาตินิยมว่าเป็นหลักคิดทางการเมืองเบื้องต้นที่วางอยู่บนพื้นฐานทางการเมืองและความเป็นหนึ่งเดียวของกลุ่มคนที่จะต้องสอดคล้องกัน ชาตินิยมเป็นทั้งสภาพทางจิต ความรู้สึก (Sentiment) และการเคลื่อนไหว (Movement) ความรู้สึกโกรธในเรื่องเกี่ยวกับชาตินิยม จะเกิดขึ้นเมื่อมีการกระทำอันเป็นการละเมิดกฎที่ทุกคนยอมรับร่วมกัน ความรู้สึกชาตินิยมในลักษณะของความพอใจจะเกิดขึ้นเมื่อบรรลุเป้าประสงค์ ส่วนชาตินิยมที่ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวนั้นจะเกิดขึ้นเมื่อมีการปลุกเร้าความรู้สึกชาตินิยม

Carlton J. Hayes (1973) (อ้างใน กิตยุมม์ กิตติขจรสกุล, 2551: 16) นิยามชาตินิยมไว้ว่าคือสภาพของความรู้สึกนึกคิด อันได้แก่ความจงรักภักดีที่มีต่อความเป็นเลิศของชาติตน หรือต่อสภาพที่เป็นอยู่จริงของรัฐชาติ ความจงรักภักดีนี้อยู่เหนือความจงรักภักดีทั้งปวงและสิ่งที่แยกไม่ได้คือ ความภาคภูมิใจในเชื้อชาติของตนเอง และความเชื่อมั่นในความดีที่แฝงอยู่ภายในและความเชื่อในภาระหน้าที่ของตนต่อชาติ

Benedict Anderson ในหนังสือเรื่อง “ชุมชนจินตนาการ” (Imagine) community (Anderson, 1983) เห็นว่าชาติเป็นชุมชนที่ถูกจินตนาการหรือชุมชนจินตกรรม (imagined communities) ซึ่งเกิดขึ้นด้วยปัจจัยสำคัญอันหลากหลายและซับซ้อน ตัวอย่าง เช่น จากระบบทุนนิยมทางการเมือง (Printing Capitalism) การปฏิรูปศาสนา ระบบการศึกษาสมัยใหม่ซึ่งเป็นการศึกษาแบบมวลชน และการหล่อหลอมทางการเมือง

Anderson ยังได้เสนอว่า ความเป็นชาติและชาตินิยมนั้น เป็นสิ่งที่ถูกประดิษฐ์หรือถูกสร้างขึ้นมาเฉพาะทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง (Anderson, 1983 อ้างใน นิธิ เอียวศรีวงศ์ 2538: 48) ฉะนั้น สำนึกความเป็นชาตินิยม จึงมิใช่สิ่งที่มีมาเองโดยธรรมชาติ แต่ว่าขึ้นอยู่กับการปัจจัยหลายอย่างทางประวัติศาสตร์ที่ทำให้สำนึกความเป็นชาตินั้นเฟื่องฟู และหนึ่งในปัจจัยหลายอย่างก็คือ การที่รัฐได้พยายามสร้างจินตนาการถึงชุมชนที่เรียกว่า “ชาติ” นั่นเอง (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2538:48)

จากการทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวความคิดเกี่ยวกับชาติและชาตินิยมต่างๆ ดังที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า “ชาติ” และ “ชาตินิยม” เป็นอุดมการณ์ที่ได้รับการสร้างขึ้นผ่านวาทกรรมชุดต่างๆ อันหลากหลาย เช่น การเขียนประวัติศาสตร์ การกำหนดนิยามวัฒนธรรมในรูปแบบของบทเพลง การแต่งกาย และอื่นๆ เป็นการผลิตวาทกรรมขึ้นมาเพื่อให้เกิดการจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจในลักษณะที่กลุ่มผู้สร้างอุดมการณ์ต้องการ

ฉะนั้น ในการศึกษาในงานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะใช้แนวคิดของ Benedict Anderson ที่มองชาติในฐานะที่เป็นชุมชนจินตกรรม ที่ถูกประดิษฐ์สร้างหรือบางคนใช้ว่า ประกอบสร้างขึ้นมาจากเฉพาะทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งโดยมีการปลูกฝังอุดมการณ์ชาตินิยมผ่านสื่อมวลชน ผ่านระบบการศึกษา ผ่านกฎระเบียบทางการปกครอง ฯลฯ ฉะนั้น “ชาตินิยม” ก็เช่นเดียวกับชาติอื่นๆ ถือได้ว่าเป็นชุมชนหนึ่งที่ถูกจินตกรรมหรือประดิษฐ์สร้างขึ้นมาจากช่องทางอันหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นประวัติศาสตร์ สื่อต่างๆ ระบบการศึกษา นโยบายต่างๆ ของรัฐ ตลอดจนพิธีกรรมและงานประเพณี เพื่อเป็นการสร้างสำนึกความเป็น “ชาตินิยม” ขึ้นมา

ในกรณีของลาว รัฐบาล สปป. ลาว มีบทบาทอย่างมากในการสร้างชาตินิยมลาว ทำให้ชาตินิยมลาวมีลักษณะที่เรียกว่า ชาตินิยมทางการ (Official nationalism) ที่จะช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางการเมืองแก่ระบอบการปกครองแบบ “สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” โดยรัฐบาลลาวได้อาศัยสื่อประเภทต่างๆ ในการสร้างความหมายของ “ชาตินิยม” และอุดมการณ์ชาตินิยมลาวขึ้นมา เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ แบบเรียน เพลง อนุสาวรีย์ ฯลฯ อย่างไรก็ตาม การศึกษาครั้งนี้มิได้ละทิ้งแนวคิดของนักวิชาการอื่นๆ อย่างสิ้นเชิง แต่จะเลือกแนวคิดบางส่วนมาปรับใช้ตามความจำเป็น เช่น แนวคิดเรื่องการมีประวัติศาสตร์ร่วมกัน เป็นต้น

และที่สำคัญในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการประกอบสร้างความหมายความเป็นผู้หญิงลาวหรืออัตลักษณ์ผู้หญิงลาว โดยเฉพาะจากรัฐบาลลาว ฉะนั้นเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องชาติ ชาตินิยมและอัตลักษณ์ประจำชาติลาว จึงมีอาจะทิ้งแนวความคิดของนักสตรีนิยมที่มองว่า ชาติเป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้นมาจาก ดังนั้นชาตินิยมก็ดี อัตลักษณ์ประจำชาติก็ดี จึงเป็นสิ่งที่ประกอบสร้างตามไปด้วย ฉะนั้นการประกอบสร้างชาตินิยมกับเพศภาวะซึ่งเป็นสิ่งที่ประกอบสร้างทางสังคมด้วยเช่นกัน ตัวอย่าง เช่น นักสตรีนิยมคลื่นลูกที่สามที่มีบทบาทมาเมื่อแต่ปลายทศวรรษที่ 1980 และทศวรรษที่ 1990 ยอมรับความสำคัญของความเป็นชาติ (nationality) ควบคู่ไปกับเชื้อชาติ (race) (ในความหมายที่ต่างไปจากความเชื่อทั่วไป กล่าวคือ เป็นสิ่งที่ประกอบสร้างทางสังคมอย่างหนึ่ง) รวมทั้ง ชนชั้น เพศวิถี และชาติพันธุ์ (ethnicity) ว่าเป็นแกนสำคัญ ของการทำให้เพศภาวะมีความแตกต่างในหมู่ผู้หญิง ตรงนี้ไม่ได้มีความหมายแต่เพียงว่า ชาติหรือรัฐชาติที่แตกต่างกันต่างผลิตเพศภาวะที่แตกต่างกันเท่านั้น แต่ที่สำคัญกว่านั้นคือ ผู้หญิงต่างเชื้อชาติ ต่างชนชั้น ต่างชาติพันธุ์และต่างเพศวิถีถูกวางให้อยู่ในตำแหน่งแห่งที่ที่ต่างกันภายในชาติหรือประเทศเดียวกัน กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือในระยะหลังๆ มาแล้ว วิชาการแบบนักสตรีนิยมได้หันความสนใจมาสู่วิถีทางต่างๆ ที่ลัทธิชาตินิยมประกอบสร้างความเป็นชายหรือความเป็นลูกผู้ชาย (masculinity) กับความเป็นหญิง (femininity) ขึ้นมา นักสตรีนิยมคลื่นลูกที่สามจำนวนมากจึงมองรัฐที่คิดแตกต่างมากกว่าที่รุ่นก่อนๆ เคยมอง คือเห็นว่า รัฐเป็นอะไรที่แปรผันหรือมีความแตกต่าง เช่น รัฐ

ในฐานะที่เป็นหน่วยทางการเมืองที่ด้านหนึ่งมีประวัติศาสตร์ในการจำกัดสิทธิเสรีภาพทางการเมืองของผู้หญิง แต่อีกด้านหนึ่งกลับทำหน้าที่เป็นองค์ (body) หรือหน่วยของการออกกฎหมายแต่เพียงหน่วยเดียวที่ยังคงมีความสามารถที่จะปกป้องสิทธิที่ยากนักหนากว่าจะได้มาของผู้หญิงจากการกระทำย่ำยีของทุนนิยมโลก (Zwicker, ใน Code, (ed.), 2000: 359) (ตลาดชาย รมิตานนท์, 2554)

### 2.1.5 แนวคิดเกี่ยวกับวาทกรรม (Discourse)

วาทกรรม หมายถึงระบบและกระบวนการในการสร้าง/ผลิต (Constitute) เอกลักษณ์/อัตลักษณ์ (Identity) และความหมาย (Significance) ให้กับสรรพสิ่งต่าง ๆ ในสังคมที่ห่อหุ้มเราอยู่ ไม่ว่าจะเป็นความรู้ ความจริง อำนาจ หรือตัวตนของเราเอง นอกจากนั้นแล้ว วาทกรรมยังทำหน้าที่ตรึงสิ่งที่สร้างขึ้นมานั้นให้ดำรงอยู่และเป็นที่ยอมรับของสังคมในวงกว้าง (Valorize) จนกลายเป็นวาทกรรมหลัก (Dominant discourse) ขึ้นมาในสังคม และยังมองว่า วาทกรรม คือระบบที่ทำให้การพูด/การเขียนถึง (รวมทั้งการปฏิบัติ) ในเรื่องต่าง ๆ ในสังคมหนึ่ง ๆ เป็นไปได้ เพราะวาทกรรมจะเป็นตัวกำหนดกฎเกณฑ์ เงื่อนไข และกลไกต่าง ๆ ในการพูด การเขียน (รวมทั้งการปฏิบัติ) ในเรื่องราว/ในรูปแบบต่าง ๆ ด้วย (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2549: 19-20)

วาทกรรม (Discourse) ในความหมายของ Michel Foucault เป็นการปฏิบัติการของการนิยาม ซึ่งจัดจำแนกคนให้เป็น “พวกเรา” และ “คนอื่น” โดยใช้สถาบันตอกย้ำให้เห็นความแตกต่างนั้นชัดเจนขึ้น การประกอบสร้างของความรู้ก็คือการสร้าง “พรมแดน” ระหว่าง “พวกเรา” และ “คนอื่น” ขึ้นมาไม่ว่าจะเป็น พรมแดนรัฐชาติ ความรู้ หรือสาขาวิชาก็ตาม (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2552: 61)

ดังนั้น การศึกษาครั้งนี้ จึงใช้แนวคิดเรื่องวาทกรรม (Discourse) ของ Foucault โดยศึกษาว่า ความหมายของ “ชาตินิยม” รวมทั้ง ความหมายของ “ผู้หญิงลาว” ที่รัฐบาลลาวพยายามสร้างขึ้นและใช้สถาบันต่างๆ เพื่อทำให้ความหมายของ “ชาตินิยม” และ “ผู้หญิงลาว” กลายเป็นวาทกรรมหลัก (Dominant discourse) ที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดและต่อพฤติกรรมทางสังคมของคนลาว ขณะเดียวกันก็ทำให้ผู้หญิงลาวชาติพันธุ์ต่างๆ มีปฏิกิริยาต่อความหมายดังกล่าวแตกต่างกันไปเนื่องจากผู้หญิงบางชาติพันธุ์มีอำนาจมากขึ้นจากวาทกรรมหลักดังกล่าว แต่ผู้หญิงบางชาติพันธุ์ตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบ

กล่าวได้ว่า “วาทกรรม” มีอำนาจในการสร้าง นิยาม ตรึงความหมาย ความรู้ ความจริงชุดหนึ่งให้กลายเป็น “แม่แบบ” หรือเป็นวาทกรรมหลัก (Dominant Discourse) ที่ทำหน้าที่เป็นมาตรฐานหลักของสังคมและปิดกั้น บดบัง ขจัด ละเลยไม่ให้วาทกรรมที่แตกต่างปรากฏตัวขึ้นและอำนาจของวาทกรรมส่งผลทำให้ “ผู้อื่น” เป็น คิด เชื่อ และ/หรือทำตามกรอบของวาทกรรมหลักนั้นๆ (เขาวนุช เวศร์ภาดา, 2546 อ้างใน ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2542)

อัตลักษณ์ ในความเห็นของ Foucault จึงเป็นเรื่องของการใช้อำนาจ และความรุนแรงของวาทกรรมชุดหนึ่ง เข้าไปบังคับยึดเหนี่ยวให้เป็น ขณะเดียวกันวาทกรรมชุดดังกล่าว ก็จะเก็บกดบังคับ ปิดบัง ขจัดหรือทำลายมิให้สิ่งที่แตกต่างไปจากอัตลักษณ์และความหมายของสิ่งที่วาทกรรมนั้นสร้างขึ้นมาปรากฏตัว มากกว่าจะเป็นเรื่องของการผูกติดกันอย่างเหนียวแน่นของคุณสมบัติเฉพาะ (attributes) เพราะจารีตปฏิบัติและกฎเกณฑ์ของสังคมในรูปแบบของวาทกรรมและภาคปฏิบัติการจริงของวาทกรรมในเรื่องนั้นๆ ต่างหากเป็นตัวกำหนดอัตลักษณ์และความหมายให้เกิดขึ้น ดังนั้น อัตลักษณ์และความหมายจึงมีลักษณะที่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปตามวาทกรรมที่สร้างสิ่งเหล่านั้นขึ้นมาไม่แน่นอน ไม่ตายตัวหยุดนิ่ง หรือเรียกว่า “discursive/narrative identity” นั้นเอง (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2542: 7-8)

อำนาจ (Power) ที่แฝงมากับวาทกรรมนั้นมีส่วนสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการนิยามหรือการให้ความหมาย (significance) เกี่ยวกับการประกอบสร้างอัตลักษณ์และอัตลักษณ์ก็มีผลต่อการจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ดังนั้นแนวคิดเรื่องอำนาจ (power) จึงถูกนำเข้ามาเพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เกิดจากการให้ความหมายเหล่านี้

#### 2.1.6 แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจ (Power)

สำหรับ Michel Foucault แล้ว “ความรู้” และ “อำนาจ” รวมทั้ง “ความสัมพันธ์ระหว่าง 2 อย่าง” นี้ ทำงานอยู่ภายใต้สิ่งที่เรียกว่า “การก่อรูปของวาทกรรม” (กาญจนา แก้วเทพ, 2544: 122) ดังนั้น อำนาจจึงไม่ใช่แรงบังคับ แต่เป็นกลวิธีที่เกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่แบบต่างๆ อำนาจมิได้เกิดจากมิติด้านเศรษฐกิจ การเมือง แบบที่กลุ่มมาร์กซิสต์เคยเข้าใจกัน หากแต่เป็นเครือข่ายเล็กๆ ที่กระจายตัวในพื้นที่ต่างๆ หรือกล่าวอย่างง่าย ๆ ก็คือ มิใช่นายทุนกระทำต่อคนงาน รัฐบาลกระทำต่อประชาชนเท่านั้น หากแต่คนทุกคนทุกกลุ่มเกี่ยวข้องอยู่กับอำนาจทั้งนั้น ไม่ในทางใดก็ทางหนึ่ง ฉะนั้นอำนาจไม่เพียงแต่ทำให้เกิดการเก็บกดเท่านั้นแต่อำนาจยังสร้างสรรค์ (create) อีกด้วย (กาญจนา แก้วเทพ, 2544: 122)

หน้าที่ที่สำคัญของอำนาจก็คือ “การสร้างความจริง” (truth production) หรือสร้างกฎเกณฑ์หรือบรรทัดฐานต่างๆ (Norm) ที่ทำให้วาทกรรมหนึ่ง ๆ ก้าวขึ้นมาเป็นวาทกรรมหลักของสังคม ดังที่ได้ทำความเข้าใจมาก่อนหน้านี้ ซึ่งควบคู่ไปกับอำนาจ ในความเห็นของ Foucault นั้น คือ อำนาจ (Power) เป็นการแสดงออกของ “ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ” รวมทั้งความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเพศ (Gender power relation) Foucault ได้ตั้งข้อสังเกตเอาไว้ว่า แนวคิดและกฎเกณฑ์ ภาษาด้อยค่าต่างๆ ได้สร้างระบบความจริงขึ้นมา ดังนั้น “ความจริง” เป็นเรื่องของอำนาจ ไม่ได้เป็นธรรมชาติ เป็นเพียงสิ่งที่ถูกประดิษฐ์หรือถูกสร้างขึ้นมามันเอง ภายใต้มาตรฐานหรือ

กฎเกณฑ์ชุดหนึ่งๆ มากกว่าจะเป็นเรื่องของ “ความจริง” โดยตัวของมันเอง “ความจริง” อาจจะเปลี่ยนแปลงวิธีการ รูปแบบไปในแต่ละช่วงเวลา

กระบวนการทางประวัติศาสตร์ที่สถาปนา “ระบอบแห่งความจริง” (regime of truth) ชุดใดชุดหนึ่งขึ้นมา เช่น ความจริงเกี่ยวกับ “คนบ้า” หรืออาการที่ถูกจัดเป็น “ความผิดปกติทางเพศ” “ความจริง” เหล่านี้ จะนำไปสู่ปฏิบัติการทางสังคมมากมายทั้งในระดับมหภาคและจุลภาค ตั้งแต่สถาบันจิตเวช วิธีบำบัด “ผู้ป่วย” การมีหน่วยงานให้คำปรึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมเบี่ยงเบนในโรงเรียน การจับจ้องและความกังวลของพ่อแม่ต่อพฤติกรรมทางเพศของลูก การที่เด็กชายเติบโตขึ้นมาพร้อมกับความรู้สึกว่าตนเป็น “คนปกติ” หรือ “ผิดปกติ” ทางเพศนั้น ล้วนเป็นผลมาจากการจัดการจัดวางตำแหน่งแห่งที่ของเขายภายใต้ระบอบแห่งความจริงนั้นๆ (subject position) (อภิญญา เฟื่องฟูสกุล, 2546: 88-89)

### 2.1.7 แนวคิดสตรีนิยมสายหลังสมัยใหม่ (Post- modern Feminist)

เป็นแนวความคิดหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลทางแนวคิดจากสำนักคิดสายหลังสมัยใหม่ (Post-modernism) อย่างเช่น หนังสือเรื่อง “Introducing Post Feminism” ของ Sophia Phoca และ Rebecca Wright (1999) ได้อธิบายถึง สตรีนิยมสายหลังสมัยใหม่ (Post feminism) ไว้ว่า ได้พัฒนาขึ้นมาเมื่อปี 1980 เป็นต้นมาโดยการกำเนิดจากการถูกรื้อสร้าง (Deconstructed) ของวาทกรรมแบบชายเป็นใหญ่ (Patriarchy Discourse) เป็นพัฒนาการด้านแนวคิดของสตรีนิยมที่ได้รับอิทธิพลจากยุทธศาสตร์เชิงวิเคราะห์ร่วมสมัยที่สำคัญ อันได้แก่ แนวคิดจิตวิเคราะห์ (Psychoanalysis) แนวคิดหลังโครงสร้างนิยม (Post structuralism) แนวคิดหลังสมัยนิยม (Post Modernism) และแนวคิดแบบหลังอาณานิคม (Post Colonialism)

แนวคิดที่สำคัญของสตรีนิยมสายหลังสมัยใหม่ (Post Modern Feminist) ก็คือ ปฏิเสธความเชื่อหรือแนวคิดของยุคสมัยใหม่ทั้งหมด ปฏิเสธกรอบความรู้คู่แข็ง ปฏิเสธระบบคิดแบบคู่ตรงกันข้าม ไม่เชื่อเรื่องมีคำอธิบายที่เป็นหลักแบบเดียวในการอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ในโลกนี้ ปฏิเสธความเชื่อวิทยาศาสตร์แบบ “วัตถุวิสัย” ว่าสามารถค้นพบกฎของความเป็นจริงที่หลงเหลืออยู่อย่างอิสระ ปฏิเสธความเป็นไปได้ที่จะหาหลักการจริยธรรมสากลและระดับชาติ ปฏิเสธความเป็นแก่นแท้หรือธาตุแท้ของสรรพสิ่ง ปฏิเสธการแบ่งแยกสุนทรียศาสตร์ออกจากอาณาจักรของวิทยาศาสตร์ จริยธรรม และปฏิบัติการทางด้านวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน และเสนอว่าไม่ควรมองวิทยาศาสตร์ จริยธรรม ศิลปะเป็นสิ่งที่แยกออกจากกัน

อัตลักษณ์ทางเพศหรืออัตลักษณ์ของผู้หญิง ถูกเชื่อมโยงไปกับแนวคิดของนักสตรีนิยมสายหลังสมัยใหม่ ที่เชื่อว่า ความเป็นหญิงหรืออัตลักษณ์ของผู้หญิง เป็นสิ่งประกอบสร้างทางสังคม (Social constructed) โดยส่งผ่านปฏิบัติการทางวาทกรรม (Discursive practice) อันมีช่องทางอัน

หลากหลายในการผลิตความหมายที่เกี่ยวกับ “ความจริง” ในเรื่องต่างๆ ซึ่งหมายถึงการผลิตความรู้ กฎเกณฑ์และข้อปฏิบัติทางสังคม การมีสถาบันทางสังคมและการปฏิบัติทางสังคมที่ต่อเนื่องมาจาก ความรู้นั้น และที่สำคัญคือ การเปลี่ยนแปลงให้คนนิยามตนเองตามความรู้ที่ถูกผลิตออกมา อัน นำมาสู่การประกอบสร้างทางอัตลักษณ์ (อภิญา เพ็ญพัสกุล, 2546: 51)

## 2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

### 2.2.1 การเขียนที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ของลาว

Soren Ivarsson ในงานศึกษาเรื่อง *Creating Laos: The Mekong of Lao Space Between Indochina and Siam; 1860-1945* ได้วิเคราะห์เนื้อหาที่น่าสนใจในหนังสือพิมพ์ “ลาวใหญ่” ไว้ว่า แผนที่ประเทศลาว ประวัติศาสตร์ลาว วัฒนธรรมลาว ได้สะท้อนให้เห็นถึงเปลี่ยนแปลง ภายในกลุ่มคนลาว คือ ความคิดเป็นเจ้าของประเทศลาวที่มีขอบเขตแน่นอนและชัดเจน ซึ่ง ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นผลสืบเนื่องมาจากความพยายามของฝรั่งเศสที่ต้องการให้คนลาวรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสหพันธ์อินโดจีนและกระตุ้นให้คนลาวรู้สึกว่าเขาแตกต่างจากคนไทย (ปริยาภรณ์ กันทะลา อ้างแล้ว, 2552: 18-19)

Martin Stuart-Fox ในหนังสือเรื่อง *History of Laos (1997)* กล่าวว่า การก่อรูปของ ขบวนการชาตินิยมในระหว่างทศวรรษ 1920-1930 มีเพียงคนลาวกลุ่มเล็กๆ เท่านั้นที่พยายามปลุก กระแสชาตินิยมลาวเพื่อเป้าหมายทางการเมือง มากกว่าเป็นความต้องการของประชาชนทั้งหมด ตัวอย่าง การฟื้นฟูวัฒนธรรมและการค้นคว้าทางวิชาการเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ลาวและวรรณกรรม ลาวในหมู่ปัญญาชนลาว ไม่ว่าจะเป็นเจ้าฟ้าเจ้าชาย มหาสิลา วีระวง หรือ กะต่าย โดนครสกลิต ต่างสืบทอดการอธิบายประวัติศาสตร์ลาวที่มีความต่อเนื่องยาวนานตามแบบฝรั่งเศส โดยเฉพาะการ อธิบายเพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองในการกล่าวถึงความชอบธรรมในการปกครองของตระกูลเจ้า สายหลวงพระบางในประเทศลาว (ปริยาภรณ์ กันทะลา อ้างแล้ว หน้า 18)

O.W.Wolter ศึกษาประเด็นที่เกี่ยวกับแนวคิดเรื่อง “รัฐพุทธในเอเชีย” ซึ่งศึกษาความ เปลี่ยนแปลงของลาวหลังการปฏิวัติของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว (พปป) กล่าวว่า แม้ว่าลาวจะ เป็นรัฐที่ปกครองด้วยระบอบสังคมนิยม แต่รากเหง้าทางประวัติศาสตร์ที่ผูกพันกับศาสนาพุทธทำให้ ประเทศลาวผสมผสานแนวคิดสองแนวคิดไว้ด้วยกัน คือพุทธศาสนาและสังคมนิยม (ปริยาภรณ์ กันทะลา อ้างแล้ว, 2552: 19)

ในการศึกษาเรื่อง “ราชอาณาจักรลาว” โดย บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ (2503) ได้มีการกล่าวถึง “สภาพโดยทั่วไปของลาว เช่น ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ของประชาชนลาว ที่ค่อนข้างละเอียด ซึ่งสภาพของการกล่าวในการศึกษาดังกล่าว ทำให้เห็นบทบาทของผู้ปกครอง และสถานการณ์ทางการเมืองในลาว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สองแขวงเต๋โฮม (หมายถึง 2 เขตที่มั่น)

เช่น เชียงขวาง หัวพัน ซึ่งเป็นเขตที่อยู่ทางภาคเหนือของลาวและใช้เป็นฐานทัพที่สำคัญของ ขบวนการแนวลาวยุคชาติ (ตอนหลังเปลี่ยนมาเป็น แนวลาวสร้างชาติ) เพื่อต่อสู้กับการยึดครองของ ฝรั่งเศส ฉะนั้นการศึกษาดังกล่าวของ บุญช่วย ทำให้เรารู้ถึงสถานการณ์ในช่วงที่ลาวทำการ ปฏิวัติว่าเป็นอย่างไร

ปณิศา สระวาที วิทยานิพนธ์เรื่อง การสร้างสำนึกความเป็นชาติของรัฐบาลสาธารณรัฐ ประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยผ่านแบบเรียนชั้นประถมศึกษาตั้งแต่ ค.ศ 1975-2000 (2546) ได้ สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ลาว กือเช่น ภายใต้การนำของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวที่มีชัยชนะและ เป็นผู้ประกาศตั้ง “สาธารณรัฐ ประชาธิปไตย ประชาชนลาว” ในวันที่ 2 ธันวาคม ปี 1975 นั้นได้มี การสร้างสำนึกความเป็นชาติลาวชุดใหม่ที่แตกต่างจากเดิม แก่นแกนในการมองชาติของระบอบเก่า ภายใต้การนำของรัฐบาลราชอาณาจักรคือ “ชาติ พุทธศาสนา และพระมหากษัตริย์” แต่แก่นหลักใน การมองชาติของรัฐใหม่คือ การมีเอกราชที่แท้จริงภายใต้การนำของพรรค ความเสมอภาพ ความ เป็นธรรมในสังคม ความเป็นชาติลาว ไม่มีการแบ่งเชื้อชาติและชนชั้น และก้าวเดินไปสู่เส้นทาง สังคมนิยมอันเป็นเส้นทางที่สว่างงาม แต่อย่างไรก็ดี อัตลักษณ์ความเป็นชาติลาวชุดใหม่ได้นำบาง ประเด็นของอัตลักษณ์ความเป็นชาติของระบอบเก่ามาใช้ด้วยคือ ประวัติศาสตร์ความเป็นชาติที่มีมา แต่ยาวนานและเจริญรุ่งเรือง พุทธศาสนา ฮิตกองประเพณี หรือแม้กระทั่งทำนองเพลงชาติของ ระบอบเก่า

คารารัตน์ เมตตาริกานนท์ ในหนังสือเรื่อง ประวัติศาสตร์ลาวหลายมิติ (2548)งานเขียน ดังกล่าวยังได้สะท้อนให้เห็นถึง อัตลักษณ์ลาว ผ่าน ประวัติศาสตร์ลาวไว้ว่า จากแบบเรียนของลาว สมัยสังคมนิยมยุคแรกๆ (ค.ศ 1975-1986) ที่รัฐสร้างขึ้นเพื่อให้เยาวชนลาวได้รับรู้ นั่นคือ ภาพ ประวัติศาสตร์แห่งการต่อสู้และการปลดปล่อยระหว่างชาติที่เข้ามาครอบครองดินแดนลาวกับ ประชาชนลาว ทำให้เกิดการต่อสู้ของประชาชนปฏิวัติลาวภายใต้การนำของพรรคประชาชนปฏิวัติ ลาว และในบรรดาประวัติศาสตร์แห่งการต่อสู้ในแต่ละช่วงเวลานั้น เนื้อหาในหนังสือแบบเรียน ลาวได้เปิดโอกาสให้กับสถาบันกษัตริย์สมัยศักดินา ขบวนการสามัญชน และชนกลุ่มน้อย รวมทั้ง ชาติที่มีส่วนรวมในลาวหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 พันธมิตรอินโดจีน และโดยเฉพาะเวียดนาม ได้มี พื้นที่ในหนังสือแบบเรียนประวัติศาสตร์ลาวด้วย นอกจากนี้ในเนื้อหาแบบเรียนลาวนี้ยังแบ่งแยก “เรา” และ “เขา” หรือศัตรูของชาติไว้อย่างชัดเจนเพื่อถ่ายทอดให้เยาวชนได้รับรู้ นับตั้งแต่เริ่มแรก เข้าเรียนชั้นประถมเป็นต้นไปอีกด้วย

Grant Evens กับหนังสือเรื่อง ประวัติศาสตร์สังเขป ประเทศลาว ประเทศกลาง แผ่นดินใหญ่เอเชียอาคเนย์ (2549) ได้อธิบายว่า อัตลักษณ์ของความเป็นลาวถูกสร้างโดยฝรั่งเศส ภายใต้ระบอบการปกครองแบบอาณานิคมของฝรั่งเศส การกำหนดขอบเขต พื้นที่โดยการใช้

เทคนิคทางวิทยาศาสตร์ และเรียกสิ่งนั้นว่า แผนที่ประเทศลาว ถือเป็นการกิจสำคัญของ รองกงสุล ออกุส ปาวิที่ ได้รับมอบหมาย การเผชิญหน้ากันระหว่างสยามกับฝรั่งเศสเรื่องดินแดนของลาว เป็นการเผชิญหน้ากันระหว่างทัศนคติที่แตกต่างกันว่ารัฐต่างๆ ในโลกควรจะมีการจัดระเบียบเช่นใดใน อาณาจักรที่เลียนแบบระบบจักรวาลมีคติ Mandala ที่อาณาจักรสองหรือสามอาณาจักรมีอธิปไตยเหนือเมืองเล็กน้อย ที่เรียกกันว่าเมืองสองฝ่ายฟ้าหรือเมืองสามฝ่ายฟ้า ถือเป็นเรื่องธรรมดาของรัฐใน เอเชียอาคเนย์ ต่างจากทัศนคติแบบฝรั่งเศสที่อำนาจอธิปไตยเป็นของรัฐเดียวเท่านั้น

นอกจากนี้ ในการศึกษาของ ปณิศา สรวาสี (2546) เรื่อง การสร้างชาติในสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่มีการพยายามนิยามความหมายเกี่ยวกับ "ความเป็นลาว" ขึ้นเพื่อสร้างความแตกต่างจาก "ความเป็นไทย" อันเนื่องด้วยผลประโยชน์ทางการเมืองบางอย่าง ดังเช่น กิจกรรม “โครงการปฏิรูปลาวเพื่อฟื้นฟูชาติ” ในปี ค.ศ. 1940 เพื่อต่อต้านกับลัทธิไทยเป็นใหญ่ของจอมพล ป. พิบูลสงครามซึ่งในช่วงนั้นได้มีการเรียกร้องให้ “ลาว” เข้ามาร่วมวงไพบูลย์กับ “คนเชื้อชาติเดียวกัน” ด้วยเหตุผลดังกล่าว ฝรั่งเศสจึงมุ่งสร้างอัตลักษณ์ความเป็นลาวขึ้นมาให้แตกต่างจากไทย

ส่วนในการศึกษาของ วรฉัตร เจริญผล ในหนังสือ ลาวภิวัตน์ มุมมองจากอดีตสู่ปัจจุบัน (2549) ได้กล่าวไว้ว่า เนื่องด้วยปัญหาภายในทั้งเรื่องความมั่นคงทางการเมืองและเศรษฐกิจ ปัญหาภัยธรรมชาติและปัญหาการอพยพออกนอกประเทศ ได้ทำให้รัฐบาลคอมมิวนิสต์จำเป็นต้องผ่อนปรนนโยบายที่เข้มงวดที่มีต่อพุทธศาสนาลงในที่สุด เพื่อลดปัญหาภายในที่เกิดขึ้นหลังปี ค.ศ. 1980 รัฐบาลคอมมิวนิสต์ได้ดำเนินนโยบายเศรษฐกิจเสรี และหลังจากการล่มสลายของสหภาพโซเวียตในปี ค.ศ. 1991 ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญลาวเป็นครั้งแรกในปีเดียวกัน และรัฐธรรมนูญได้ยอมรับการประกอบพิธีกรรมของพุทธศาสนาและสนับสนุนให้พระสงฆ์สามเณรทำกิจกรรมที่มีประโยชน์ต่อชาติ หลังจากยุคสงครามเย็นรัฐบาลคอมมิวนิสต์มีท่าทีที่จะให้ความสำคัญแก่พระพุทธศาสนาในฐานะอัตลักษณ์ของประเทศและการนับถือศาสนาพุทธเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นลาว

บัวไข เพ็งพระจันทร์ ในงานวิจัยเรื่อง คัมภีร์ไบเบิล เครื่องมือบอกเล่า ประวัติศาสตร์ลาว (www.lek-prapai.org,2552) ได้ชี้ให้เห็นว่า ฝรั่งเศสพยายามสร้างอัตลักษณ์ให้กับลาวโดยผ่านการรื้อฟื้นวรรณกรรมต่างๆ ขึ้น อย่างเช่น วรรณกรรม เรื่อง "พื้นขุนบรมราชาธิราช" "พื้นเมืองหลวงพระบาง" "พื้นเมืองพวน" "พื้นเมืองจำปาศักดิ์" "พื้นเมืองเวียงจันทน์" "ตำนานอุรังคธาตุ" "ตำนานพระบาง" "ตำนานพระแก้วมรกต" เป็นต้น เพื่อให้คนลาวรู้ถึงความเป็นมาของตน จะได้เกิดความภาคภูมิใจและรักชาติ

ปริยาภรณ์ กันทะลา ในวิทยานิพนธ์เรื่อง แนวคิดการสร้างชาติของพรรคประชาชน ปฏิวัติลาวระหว่าง ค.ศ. 1975-1986 วิเคราะห์ผ่านหนังสือพิมพ์ เสียงประชาชน (2552) พบว่า พรรค

ประชาชนปฏิวัติลาว ให้ความสำคัญกับการสร้างคนลาวใหม่และนิยามคนลาวใหม่ซึ่งพรรคเรียกว่า “คนใหม่สังคมนิยม” บุคคลที่เป็นคนใหม่สังคมนิยมนี้จะต้องมีจิตใจรักชาติและทำเพื่อส่วนรวม ดังจะเห็นได้ว่า หนังสือพิมพ์ของพรรคจะนำเสนอแนวทางปฏิบัติและวิธีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อให้เป็นคนใหม่ที่พรรคต้องการอยู่เป็นประจำ ตัวอย่าง เช่น คอลัมน์ “งานดีเด่น” คอลัมน์ “เวทีกรรมกร” คอลัมน์ “เวทีเยาวชน” และคอลัมน์ “เวทีผู้หญิง” เป็นต้น นอกจากนั้น พรรคยังเข้าไปจัดการและให้คำนิยามกิจกรรมในชีวิตประจำวันของประชาชนตั้งแต่เรื่องเล็กจนถึงเรื่องใหญ่เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางใหม่ด้วย เช่น การแต่งกาย การดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น ฟังเพลงหรือการจัดกิจกรรมในงานบุญประเพณีต่างๆ อย่างงานสงกรานต์ โดยพรรคประชาชนปฏิวัติลาวจะเพิ่มกิจกรรมเพื่อส่วนรวมเข้าไปในคำสั่งของรัฐบาลให้ประชาชนปฏิบัติตาม เช่นการทำความสะอาดบ้านและชุมชน เป็นต้น

ที่สำคัญก็คือ คอลัมน์ “À,ê†Á`È`ò” (เวทีผู้หญิง) ได้มีความพยายามสร้าง “ผู้หญิงสังคมนิยมใหม่” โดยผ่านการพูดถึงเรื่องราวของผู้หญิงลาวหลากหลายอาชีพในหลายพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องราวเกี่ยวกับการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม และแสดงให้เห็นภาพลักษณ์ของผู้หญิงที่ทำงานเก่งและทำงานดีไม่แพ้ผู้ชาย เช่น การกล่าวยกย่องผู้หญิงโรงเรียนการช่างที่เมืองปากซันที่ได้เข้าร่วมในการสร้างอ่างเก็บน้ำห้วยมูนที่สามารถใช้ได้ก่อนฤดูแล้ง ฉะนั้น อัตลักษณ์ผู้หญิงสังคมนิยมใหม่ นอกจากจะทำงานเพื่อส่วนรวมแล้ว ยังเป็นผู้หญิงที่เก่งและมีความสามารถเท่ากับผู้ชายลาวด้วย

## 2.3 งานเขียนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของแม่หญิงลาว

หนังสือเรื่อง “Á`È`ò†¼,j†@°É¾Á¹” (แม่หญิงลาว กับผ้าไหม) โดย สถาบันค้นคว้า ศิลปะ วรรณคดี และภาษาศาสตร์ (1993) ได้ให้รายละเอียดว่า ภายหลังการก่อตั้งเป็นสาธารณรัฐ รัฐบาลลาวได้วางแนวทางนโยบาย การปกป้องรักษาและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของชาติ การออกนโยบายดังกล่าวนี้ เป็นการปลุกกระตุ้นให้ปวงชนลาว มีสติหันมาสนใจอนุรักษ์รักษาวัฒนธรรมของชาติไว้ ซึ่งปรากฏว่าแม่หญิงลาว เกือบทั้งหมดยังนิยมนุ่งซิ่น (ผ้าถุง) หรือเครื่องแต่งกายพื้นเมืองของตนในหลายท้องถิ่น ไม่ว่าในตัวเมืองหรือชนบทเองก็ต่างหันมาดำหูก (ทอผ้า) ทอผ้าไหม การทอผ้าในยุคใหม่เป็นไปหลายลักษณะ ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า ส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ผู้หญิงดังกล่าว ที่แสดงให้เห็นก็คือ การแต่งกาย

หนังสือเรื่อง “Á²²†¼-†¼-Á¹” (แพร่พรรณรายในซิ่นสายไหม) โดย สหพันธ์แม่หญิงลาว (1995) ซึ่งเป็นหนังสือเล่มแรกที่พยายามให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์โดยสังเขป ทั้งที่มา อายุและลวดลายของเนื้อผ้าแต่ละผืน ที่มีการจัดประเภทต่างๆ ของผ้าซิ่น นอกจากนี้ยังเป็นหนังสือที่จัดทำขึ้นมาเพื่อเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมการแต่งกายของคนลาว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

วัฒนธรรมการแต่งกายของผู้หญิงลาวที่ได้รับการเชิดชูให้เป็นสิ่งแสดงลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ (อัตลักษณ์) ประจำชาติลาว อย่างน่าภูมิใจและเป็นมรดกที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาและฝีมือของบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมา และสะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของผู้หญิงลาวในฐานะผู้มีบทบาทหน้าที่สืบทอดและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติลาวผ่านกระบวนการของการผลิตผ้าชิ้นใหม่

เอกสาร “ເຖີນຊຸມຊົນຊາວໂຮງຮຽນສູນວັດຖຸປະສານ ສຳນັກງານວັດຖຸປະສານ ສຳນັກງານວັດຖຸປະສານ ສຳນັກງານວັດຖຸປະສານ” (กองประชุมใหญ่ครั้งที่ 6 ของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว) (1996) ได้มีการเน้นให้เห็นถึง บทบาทของศาสนาพุทธที่เข้ามามีความสำคัญทางด้านจิตใจของประชาชนลาว และเป็นสถาบันที่ดำรงคงไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีอันเป็นเอกลักษณ์ (อัตลักษณ์) และมรดกอันล้ำค่าด้านวัฒนธรรมประชาติ พร้อมกันนั้นก็ยังมีบทบาทสำคัญในการอบรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ให้มีความสามัคคีพร้อมเพรียงกัน สืบสานภารกิจต่อสู้ปลดปล่อยชาติในอดีต นั่นก็คือ ภารกิจในการปกป้องรักษาและพัฒนาประเทศชาติจนถึงปัจจุบัน

หนังสือเรื่อง “ເຖີນຊຸມຊົນຊາວໂຮງຮຽນສູນວັດຖຸປະສານ ສຳນັກງານວັດຖຸປະສານ ສຳນັກງານວັດຖຸປະສານ ສຳນັກງານວັດຖຸປະສານ” (แนวคิดของประชาชน ไกรสอน พรหมวิหาร ในการสร้างและขยายระบอบประชาธิปไตย ประชาชนลาว ตามเส้นทางสังคมนิยม) (2005) โดยสำนักงานวิทยาศาสตร์ เป็นเอกสารสัมมนาวิทยาศาสตร์ ที่จัดขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกในโอกาสวันเกิดของประธานไกรสอน พรหมวิหาร ครบรอบ 85 ปี ที่ นครหลวงเวียงจันทน์ เมื่อวันที่ 17-18 พฤศจิกายน ปี 2005 ได้มีการกล่าวถึง วิสัยทัศน์ของท่าน ไกรสอน พรหมวิหาร ที่มีต่อผู้หญิงลาวว่า

“ผ่านขบวนการวิวัฒน์แห่งการต่อสู้เพื่อการดำรงคงตัวและขยายตัวของชาติลาวแม่หญิงลาวได้มีการอุทิศอย่างใหญ่หลวงในการสร้างหน้าปฏิวัติอันสว่างไสวของชาติ ซึ่งได้กลายเป็นคุณลักษณะที่เป็นมูลเชื้อของผู้หญิงลาว เช่น ความขยันหมั่นเพียร บริสุทธิศุคผ่อง มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจรักชาติ รักลูกรักสามี กิริยามารยาทอ่อนโยน มีบทบาทสำคัญยิ่งในการอนุรักษ์และส่งเสริมขยายมูลเชื้อวัฒนธรรมของชาติ นอกจากนี้ แม่หญิงลาวยังมีบทบาทสำคัญในการก่อสร้างครอบครัว เลี้ยงดูสั่งสอนลูก”

หนังสือของ ดวงเดือน บุนยวงส์ ในเรื่อง ตัวตนผู้หญิงลาวในงานวรรณกรรม (2547) ที่ได้สะท้อนให้เห็นตัวตนของผู้หญิงลาวผ่านวรรณกรรมพื้นบ้านของลาว คือ วรรณกรรมพื้นบ้านเรื่อง “ท้าวรุ่ง ท้างเจือง” ที่ได้มีการเสนอตัวตนของแม่หญิงลาวผ่านตัวละครที่มีชื่อว่า “นางง่อม” ซึ่งนอกจากจะเป็นผู้หญิงที่มีความงามแล้ว “นางง่อม” ยังเป็นคนดี มีความฉลาดจนได้รับการกล่าวขาน

ว่า เพียงแค่ได้ยืมนางพุดผู้ชายก็หลงรักเสียแล้ว นอกจากนี้ “นางง่อม” ยังมีกิริยามารยาทดี สงบเสงี่ยมเรียบร้อยอีกด้วย

นอกจากนี้ เวียงคำ นันทะวงดวงใจ ในหนังสือเรื่อง “!...-iġġ@Á'È''òàì¾,” (ชิ้นกับ แม่หญิงลาว) (2006) ซึ่งได้ศึกษา เรื่องของผ้าซิ่นในจังหวัดต่างๆ ของลาว พบว่า ผ้าซิ่น ไม่เพียงแต่ใช้เป็นเครื่องแต่งกายสำหรับผู้หญิงเท่านั้น แต่ผ้าซิ่นยังเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึง วิถีชีวิตของคนท้องถิ่น วัฒนธรรม ความสัมพันธ์ทางสังคมและความเชื่อของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ในลาว ซึ่งในการศึกษาดังกล่าวนั้นยังพบว่า อัตลักษณ์ของผู้หญิงลาวอย่างหนึ่งคือ ได้ผูกติดกับบทบาทหน้าที่ ที่มาจากเพศภาวะ อย่างเช่น ผู้หญิงลาวถูกให้ ฝึกทอผ้า นุ่งซิ่น รวมไปถึงการเลือกสวมใส่ผ้าซิ่นให้เหมาะสมกับกาลเทศะ จนซิ่นกลายเป็นองค์ประกอบของอารมณ์ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ประจำตัวของผู้หญิงลาวที่ขาดไม่ได้ ซิ่นจึงไม่ได้หมายถึงเครื่องแต่งกายเท่านั้นยัง แต่สังคมลาวยังถือว่า ซิ่นเป็นตัวชี้วัดถึงคุณสมบัติ มารยาท แนวคิดจิตใจ ซึ่งได้สะท้อนในคำผญาที่ว่า

“เป็นหญิงนี้                      ธรรมเนียมให้มันคล้อง  
ดินผมให้ล่าเก้อย              ดินซิ่นให้ล่าเพียง”

สุลลิต ปรอมวงสา ในวิทยานิพนธ์เรื่อง สงครามอินโดจีนกับความสัมพันธ์หญิง-ชาย ค. ศ 1995-1975: ประสบการณ์ตรงของ “แม่หญิง” เชียงขวาง (2551) ได้ศึกษาความสัมพันธ์หญิง-ชายผ่านประสบการณ์ของผู้ศึกษาเองในช่วงสงครามอินโดจีน พบว่า ผู้หญิงเชียงขวาง (เชียงขวาง) ในสถานการณ์สงครามนั้นประจักษ์ชัดว่า ผู้หญิงมีศักยภาพสูงกว่าที่เคยรับรู้กันมาในอดีตเป็นอย่างมาก บทบาทของผู้หญิง ทั้งที่สมัครเข้าเป็นทหารและที่เลือกอยู่กับครอบครัวเพื่อปกป้องลูกให้พ้นภัยสงคราม เป็นคนกล้าหาญ อดทน เข้มแข็ง พินฝ่าอุปสรรคและความยากลำบากอย่างมีประสิทธิภาพ ถ้ามีสิ่งกีดขวาง ผู้หญิงก็มีความยืดหยุ่นได้เหมือนบุรุษเพศ ผู้หญิงจึงไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ตาม หรือเป็นผู้ปฏิบัติตามคำสั่งของคนอื่นอยู่ตลอดเวลา ตรงกันข้ามผู้หญิงสามารถร่วมมือกับผู้ชายและทำได้ทุกอย่างเหมือนผู้ชาย ซึ่งบทบาทของผู้หญิงเชียงขวางในสถานการณ์อินโดจีนได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วอย่างชัดเจน

ความหมายของผู้หญิงลาว ยังได้ปรากฏในงานวิทยานิพนธ์ของ กิตยุดม์ กิตติธรรสกุล ในเรื่อง การสร้างสำนึกความเป็นชาติผ่านเพลงปลุกจิตสำนึก ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงปัจจุบัน (2551) ว่า การสร้างความหมายผู้หญิงลาวนั้น ได้ถูกสร้างความหมายผ่านเพลงปลุกจิตด้วยเช่นกัน อย่างเช่น “แม่หญิงลาวก้าวหน้า” “สาวเชียงขวางทั้งงามทั้งเก่ง” “แพทย์ปลุกจิต” บทเพลงเหล่านี้เน้นความสำคัญของผู้หญิงที่มีบทบาทร่วมในการปลุกจิต การเน้นบทบาทของผู้หญิงเป็นเพราะการทำสงครามกับสหรัฐอเมริกานั้น ส่วนหนึ่งได้อาศัยกำลังจากผู้หญิงลาวในการร่วมรบ จึงมีการยกย่อง

ผู้หญิงว่า มีความสามารถเท่าเทียมกับผู้ชาย ไม่ว่าจะเป็นการทำนา ทำไร่ หรือการแบกปิ่นไปรบกับศัตรู ไม่เพียงแต่การยกย่องผู้หญิงเท่านั้น บทบาทของอาชีพต่างๆ ก็ได้รับการยกย่องเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากเพลง “กรรมกรชาวนา” “อ้ายช่างแสง” ทั้งนี้เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจให้กับคนกลุ่มต่างๆ ในการทำหน้าที่ของตนเพื่อให้การทำสงครามบรรลุผลนั่นเอง

ลำพอง คัญทะลีวัน วิทยานิพนธ์เรื่อง ภาพตัวแทนผู้หญิงในนิตยสารของ สาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาวช่วงปี ค.ศ 2002-2007 (2551) ได้ศึกษาภาพตัวแทนของผู้หญิงลาวผ่านนิตยสารของลาว 3 ฉบับพบว่า มีการประกอบสร้างภาพภาพตัวแทนให้กับ “ผู้หญิงลาว” ในยุคปัจจุบันมีลักษณะของผู้อนุรักษ์ และส่งเสริมจารีตประเพณี “อันดีงาม” ของลาวด้วยบุคลิกลักษณะและกิริยามารยาทอ่อนหวาน พุดจาด้วยสำเนียงไพเราะ (น่มนวล) หัวอ่อนรู้จักสัมมาคารวะต่อผู้ที่อาวุโสกว่า รวมทั้งการแต่งกายแบบลาวดั้งเดิมคือ “นุ่งซิ่น เก้าผม เบี่ยงแพ” และการปฏิบัติตามจารีตคือ “เสือนสามน้ำสี่” และ “สิดสิบสองคองสิบสี่”